

РЕЗИЮМЕТА НА НАУЧНИ ТРУДОВЕ И ПУБЛИКАЦИИ

на ас. д-р Десислава Илчева Сидерова,

представени в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент” по *методика на обучението по български език и литература*, област на висше образование 1. *Педагогически науки, професионално направление, 1.3. Педагогика на обучението по...*, за нуждите на катедра „Предучилищна и начална училищна педагогика“, обявен от Тракийски университет – Стара Загора (ДВ, бр. 99 от 28.11.2023 г.)

A1. ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ (автореферат)

Резюме:

Дисертационният труд се фокусира върху приложението на *текстоцентричен подход* в образованието на студенти – бъдещи начални учители. Структуриран е в *увод, три глави, заключение и изводи, литература и приложения*. В *увода* е мотивирана основната изследователска теза, която разглежда *текста като метаобект* – общ посредник в сферата на познанието за постигането на образование с холистична организация. *Глава първа* демонстрира дискусията относно тезауруса на изследване, в който се открояват три фундамента, които се разглеждат релационно: *текст – компетентност – интеграция*, осигуряващи линейното разгръщане на темата. Процесът на тяхното *спояване* обаче е заложен в предложението *текстоцентричен дидактически модел* на обучение, представен в *Глава трета*, номиниран като ТЕКСТ по заложеното семантично ядро с ключови концепти: *Текстоцентризъм – Ефективност – Комуникация – Стимулиране – Творчество (ТЕКСТ)*. Като технологична подплата на модела са заложили авторски ресурси за диагностика, представени в *Глава втора*, които демонстрират специфика съобразно образователната среда (университетска, дигитална и реална работна среда). В същата глава са демонстрирани резултативни параметри от тяхното приложение. *Заключението* очертава образователни приоритети във връзка с приложението на *текстоцентричния подход* в образованието, като подчертава потенциала на текста за постигане на трансверсалната комуникативна компетентност като краен фокус на изследването.

МОНОГРАФИИ:

ВЗ. Сидерова, Д. (2024). *Метакогнитивни стратегии към предучилищното образование по български език и литература*. Стара Загора: Педагогически факултет, Тракийски университет. Монография. ISBN 978-954-314-117-3

Резюме:

В монографията въз основа на проведено изследване са систематизирани *метакогнитивни стратегии*, които студентите като бъдещи учители прилагат в процеса на практическо приложение на познанието в областта на българския език и литература в реалната работна среда на детската градина. В книгата е представен *модел* за практическо обучение на стажант-учители на база *рефлексивния подход* в образованието. Проявите на метакогницията спрямо процеса на учене на студентите е разгледана като път за усъвършенстване подготовката на бъдещите детски учители в университетска среда.

4.1. Сидерова, Д., Петкова, Д. (2023) *Интермедиален хоризонт за литературното и музикално образование*. Монография. ISBN 978-954314-115-9

Резюме:

Монографията предлага поглед към релацията *литература – музика – образование* в контекста на интермедиаалните изследвания. Водещият концепт – *интермедиаалността* – се приема като **хоризонт на възможните свързвания** между литературното и музикалното изкуство до тяхното взаимопроникване в контекста на движението към синергия в образованието. Той намира въплъщение в **интермедиаална методическа система** с фокус към студенти – бъдещи детски и начални учители, която е насочена към развиване на тяхната професионална компетентност за осъществяване на педагогическо взаимодействие, залагащо на комуникацията между **литературнообразователния и музикалнообразователния дискурс**.

В монографията се проследява диалогът *музика в словото и слово в музиката*, за да се стигне до интермедиаалните проекции на тяхното взаимодействие чрез дифузия през съвременността. В нея са представени вариант за **целеполагане**, както и изведената **типология чрез разгледаните подходи и техните алгоритмични варианти**, които са подкрепени от **примери**, за осъществяване диалога *литература – музика* в детската градина и началното училище.

Книгата представя поглед към феномена на *интермедиаалността* в българската образователна среда; **образователните ресурси** за систематизиране възможните взаимодействия между литературата и музиката в средата на детската градина и началния етап на средното образование; **инструментарията** за диагностика постиженията в областта на интермедиаалността на студентите педагози като бъдещи учители при развиване на тяхната професионална компетентност.

Емпиричната верификация на авторския холистичен конструкт е направена въз основа на *учебни програми* за прилагане интермедиаален подход във висшето училище в Педагогическия факултет на Тракийски университет – Стара Загора, като има потенциал за трансфер в друга образователна среда.

5.1. Сидерова, Д. (2024). *Текстът като феномен на образователната среда*. Стара Загора: Педагогически факултет, Тракийски университет. Монография. ISBN 978-954-314-116-6

Резюме:

В книгата теоретико-изследователският и практико-приложен поглед към концепта **текстоцентризъм** е с внимание към студентите по педагогика като бъдещи учители, които ще транслират своите компетенции в реалната образователна среда на средното училище. Необходимостта от подпомагане на този процес в университетската подготовка провокира приложението на **текстоцентричния подход в образованието**. Акцентува се върху разглеждане потенциала за **вътресистемни взаимодействия** чрез текстовата проблематика в познавателното поле на българския език и литературата. С тяхна помощ се осигурява единност в обучението въпреки вариативността на образователната среда (университетска, дигитална и реална работна среда).

В педагогически план **текстоцентричният подход**, който в изследването е приложен към образователния процес, осъществяван в рамките на обучение със специфика на частна дидактика (**методика на обучението по български език и литература**), би могъл да бъде трансфериран, стъпвайки на феноменологичните характеристики на текста. Като се следват разбиранията за текста като *продукт* на речевата дейност и като *цел – резултат* на образователния процес, се акцентува на

текстът като *средство за обучение* в контекста на трансверсалната комуникативна компетентност, която той подсигурава. Ето защо **текстът** като най-висша лингвистична и дидактическа единица се осмисля в перспективата на компетентността като **трансверсален обект**. Разбиранията са за *метаобект* – обект, който ще послужи за общ посредник в сферата на познанието за постигането на образование с холистична организация. Концептуалното движение е *от* интегративна субкомпетентност в рамките на единното познавателно поле на лингво-литературния дидактически дискурс *към* интегративна субкомпетентност в рамките на образователната парадигма. Постига се транслиране на водещите концепти: **от** комуникация с текста **чрез** интеграция **към** трансверсалност чрез текста **за** синергия в образованието.

СТУДИИ:

9.1. Сидерова, Д. (2020). Звуко-буквеният анализ в контекста на лингводидактическата компетентност на бъдещите начални учители. *Годишник – Тракийски университет, Педагогически факултет, 17*. Стара Загора: ПФ при Тракийски университет, 60 – 86. DOI: 10.15547/YbFE.2020.03.

Резюме:

В представеното в студията изследване се разглежда звуково-буквеният анализ на думата като представителна процедура при формирането на лингвистичната методическа компетентност на студентите с професионална квалификация „начален учител“. Целта е да се изведе подходящ алгоритъм за прилагане на този вид анализ в университетското обучение в съответствие с актуалното учебно съдържание в началния етап на основно образование. Проучването обхваща **309 студенти** от Тракийски университет – Стара Загора през седем академични учебни години (171 – от специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ и 138 – от специалност „Начална училищна педагогика с чужд език“). Чрез тестване с критериално ориентиран тест и последващо прилагане на дескриптивна статистика се разглеждат типичните трудности при овладяването на звуково-буквен анализ на дума в перспективата на успеха при учениците в когнитивната област на фонетиката на съвременния български език. Въз основа на проведеното изследване е предложен алгоритъм за извършване на звуково-буквен анализ на думата според изведените приоритети в лингвометодическата подготовка на студентите с оглед бъдещата им професионална реализация като учители.

СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НАУЧНИ ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНИ ИНФОРМАЦИЯ

6.1. Siderova, D., Petkova, D. (2023). A Conception for Intermediality through Text and Music in the Education of Future Kindergarten and Primary-school Teachers. *Pedagogika-Pedagogy, 95(3)*, 383-389. <https://doi.org/10.53656/ped2023-3.07>. ISSN 0861-3982 (print), ISSN: 1314-8540 (online).

Резюме:

Статията разглежда методологичните основи на курсовете, които са включени в учебния процес на студенти от бакалавърската и магистърската степен по

предучилищна и начална училищна педагогика в Педагогическия факултет на Тракийския университет – Стара Загора. Потенциалът на предложеното учебно съдържание, което е ориентирано към комуникацията между литературни и музикални произведения през интермедиаалността, се концептуализира с помощта на моделирането на образователен конструкт. Представена е спецификата на изведените подходи и възможностите за тяхното приложение в средата на детската градина и началното училище (от интеграция към синергия). Акцентът е поставен върху овладяването на компетентност от бъдещи учители за осъществяването на учебен процес с приложение на засилена интеракция между когнитивните полета на литературата и музика, за изграждането на ключовата културна компетентност.

СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

7.1. Siderova, D. (2005). Regarding the Problem of Asking Questions Independently to Literary Work (1. – 4. grade). *Trakia Journal of Sciences*, Volume 3, Number 8, 2005. ISSN TJS (Social sciences): 1313-7069 (print), ISSN 1313-3551 (online). 30 – 32.

Резюме:

Статията разглежда проблема, свързан със самостоятелното задаване на въпроси от учениците в началните класове като методически похват за аналитична работа върху литературния текст. Посочва се разбиране относно функциите на посочения процес. Обръща се специално внимание на интерактивния аспект в двете комуникативни вериги: *учител – литературен текст – ученици* и *ученици – литературен текст – ученици*. Посочва се методически вариант за развитие умението за самостоятелно задаване на въпроси, който се разглежда в два аспекта: чрез анализиране на въпроси, които са изготвени от учител или от авторите на учебника по литература (читанка), и чрез работа върху самостоятелната подготовка на въпроси. Типологизацията на самостоятелното поставяне на въпросите стимулира трансфера на умения в различна образователна ситуация (ново литературно произведение).

7.2. Сидерова, Д. (2006). Интерактивното обучение и литературната комуникация в началното училище. *Годишник, Тракийски университет, Педагогически факултет*. Т. 7. Стара Загора. ISSN 1312-286X. 105 – 111

Резюме:

Теоретичният анализ в статията разглежда четенето на художествена литература като комуникативен акт. Представят се алтернативни програми за литературно образование в началното училище, които излизат извън границите за традиционното разбиране за четене. Акцентира се върху смяната на образователната стратегия при литературната комуникация.

7.3. Сидерова, Д. (2007). Направления при изучаване на средствата за словесна образност в началното училище. В: *IV Балкански конгрес „Образованието, Балканите,*

Европа". 22 – 24 юни Стара Загора, 2007, сборник доклади том 2. Традиции и иновации в педагогическите технологии. с. 179 – 183. ISBN 978-954-314-042-8 (т. 2)

Резюме:

Статията разглежда основните направления в работата върху средствата за словесна образност с насока към: формирането на *рецептивно-аналитични* умения, *продуктивно-синтетични* умения, формиране на *литературно-теоретични* понятия и *емоционално-оценъчна дейност*. Акцентът пада върху **предложените** типове въпроси и задачи, обвързани с **динамиката** на формиране на умения за работа върху средствата за словесна образност в началното училище.

7.4. Siderova, D. (2008). The Miniature Composition used to Develop the Communicative Competence of the Primary School Students. *In: IV International conference „MODERN TENDENCIES IN EDUCATION” (13 – 15 June 2008, Ohrid, R. Macedonia).* pp 351 – 357. ISBN 978-9989-823-26-8 (вол. 2)

Резюме:

Статията разглежда развитието на комуникативната компетентност на учениците чрез устни и писмени текстове с малък обем в контекста на цялостната работа по български език и литература в началното училище. Поради техния оперативен характер се застъпва мнението за необходимостта от по-широкото им приложение. Предложени са и типове въпроси и задачи на трите етапа на методическа работа върху съчинението миниатюра, на които се осъществява *рецептивно-аналитична, продуктивно-синтетична и емоционално-оценъчна дейност*.

7.5. Сидерова, Д. (2009). Фолклорни и литературни текстове в квалификационната дейност по интеркултурно образование. В: Технологични аспекти на интеркултурното образование. Благоевград, 2009. с. 91 – 95. ISBN: 978-954-680-654-3

Резюме:

Статията се занимава с развиването на интеркултурна компетентност на учителите чрез използването на литературни текстове в процеса на квалификационна дейност. Акцентът пада върху избора на подходящи текстове и техниките за тяхното *декодиране* в контекста на интеркултурното образование: образът на *другия* в българската фолклорна традиция; специфични послания на фолклорни и литературни текстове на различни групи като проекция на етническото им битие, превърнали се в *универсални*; коментар на текстове на етнологии в контекста на взаимното уважение и разбирането на другия като подобен. Систематизирани са в групи предлаганите техники на работа на база подбраните текстове. Разгледани са позитивите от предложения вариант на квалификационна дейност.

7.6. Petrova, V., D. Siderova, R. Stefanova, Nikolova, D. (2010). Differentiation of the Literary Images of Plants and Animals by the Scientific Description with Children at Pre-School and Primary School Age. *Trakia Journal of Sciences, Volume 8, Supplement 3, 2010.*

Резюме:

Статията проследява влиянието на антропоморфното мислене на децата, провокирано от литературните текстове, върху техните представи за естествения свят. Изследвани са 20 деца от трета възрастова група на детската градина и 26 ученици от трети клас на началното образование – от голям град. Целта на проучването е да се разкрие преобладаващият тип концепция за обекти (като литературен персонаж или с природонаучен характер) под влияние на детския антропоморфизъм, както и да се очертае динамиката на концепциите при деца от детската градина и от началното училище. Създаден е авторски инструментариум за провеждане на диагностичната процедура. Тя включва: индивидуално изследване на деца от предучилищна и начална възраст училищна възраст чрез диагностично интервю; прилага се и педагогическо наблюдение. Природните обекти, с които се осъществява изследването, са: от растения – бреза (дървесни) и от животни: вълк (бозайници) и щъркел (птици). Използвани са литературни текстове с фито- и зоантроморфен персонаж, както и научнопопулярни текстове от детска енциклопедия. Приема се, че създаденият текст (в устна или писмена форма) за обекта в съдържателен план е свидетелство за доминиращата концепция на детето за него. Отчитат се следните варианти при регистриране особеностите на детските концепции: доминираща концепция за обекта като *литературен персонаж*; доминираща *природонаучна концепция* за обекта; *синкретична* концепция за обекта. Резултатите доказват диференцирането на литературния образ на растенията и животните от тяхното научно описание при деца в начална училищна възраст.

Статията предлага образователни насоки за подпомагане процеса на диференцирането на литературния образ на растения и животни от природонаучното им описание, като се разглежда най-общо потенциалът на текстовете за един и същ обект с художествен и научнопопулярен характер.

7.7. Сидерова, Д. (2011). Текстолингвистичният подход в контекста на комуникативната компетентност. *Годишник на ПФ, Тракийски университет, том 11. Стара Загора, 2011. 125 – 136. ISSN 1312-286X.*

Резюме:

Водещото понятие в статията – „текстолингвистичен подход“ – отвежда към системно-структурно изучаване на езика в обучението по български език. Разглеждат се различни гледни точки към комуникативната компетентност в началните класове в контекста на комплексния учебен предмет „Български език и литература“. На база осъществения контент-анализ са предложени насоки за образователния процес в началните класове.

7.8. Петрова, В. А., Сидерова, Д. И., Георгиева, Ж. Т. (2011). Дискурс о дереве при ознакомлении с природной и социальной средой и в литературном образовании в начальной школе. *Успехи современного естествознания, 8, 186 – 187. ISSN 1681-7494.*

Резюме:

Статията разглежда дискурса за дървото в литературното образование и образованието в областта на природните и социалните науки в контекста на екологосъобразното отношение и поведение. Чрез направения контент-анализ мотивът за дървото е проследен в лирически и епически творби, включени в учебното съдържание по литература в началните класове. Дървото се разглежда като универсален обект в образователния дискурс, благодарение на който учениците получават разнородна информация, която обаче е с насока за установяване на връзки между учебните предмети.

7.9. Сидерова, Д. (2012). Психолингвистични проекции на методическата работа за текстосъздаване. *Годишник на ПФ, Тракийски университет, том 12. Стара Загора: Педагогически факултет, Тракийски университет.* 180 – 186. ISSN 1312-286X.

Резюме:

В статията е разгледана работата за създаване на текстове в контекста на разбиранята на психолингвистиката. Предлагат се методически насоки за усъвършенстване на обучението, като се акцентува най-вече на индивидуалността на ученика и мотивирането на речевите действия за осъществяване на образование с комуникативнопрактическа насоченост.

7.10. Сидерова, Д. (2014 – 2015). Специфика на подхода към текста при езиково обучение с комуникативна ориентация. *Списание за образователна наука и изкуства / Journal of Educational Science and Arts.* Т. 2. Стара Загора Педагогически факултет, Тракийски университет. 57 – 60. ISSN – JESA – 2367-5276.

Резюме:

Статията разглежда проекции на комуникативната компетентност в частнодидактически план. Фокусът е към овладяването на компетентности за моделиране на образователен процес с комуникативна ориентация при студенти с профил „начален учител“. Акцентува се на приложените задачи за методически анализ и такива, свързани с подготовката на уроци като основна форма на педагогическото взаимодействие.

7.11. Сидерова, Д. (2016). Развиване на професионална компетентност на бъдещи начални учители чрез използването на комуникативни стратегии към текста. *Годишник – Тракийски университет, Педагогически факултет, 13,* с. 128 – 139. ISSN 1312-286X

Резюме:

Статията се занимава с стратегиите за формиране на умения в контекста на комуникативната компетентност. Резултатите от прилагането на образователната програма са насочени към осигуряване поле за изява на бъдещите начални учители на професионална компетентност чрез овладяването на метакогнитивни конструктори.

при работата върху средствата за словесна образност в началното училище. Включен е и разгърнат методически вариант върху тях, който стимулира изследователската дейност на учениците, като е предвидена фронтална, групова и индивидуална форма на обучение.

2024 г.

Зиде